

РОЗДІЛ 4

ЕТНОПОЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАБІЛЬНІСТЬ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Світлана КОЧ,

професор кафедри політології

Юлія УЗУН,

професор кафедри політології

(Одеський національний університет імені І.І. Мечникова)

АФІРМАТИВНА ПОЛІТИКА БОЛГАРІЇ ЩОДО «ЗАРУБІЖНИХ БОЛГАР»

Формулюючи тези щодо афірмативних практик держав по відношенню до споріднених народів, втрачених співвітчизників та етнічних «своїх» груп за кордоном, слід зауважити що ці практики мають різні завдання та ефективність, але всі вони є інструментами сучасних глобальних перетворень політичного простору. Практики позитивної дискримінації орієнтовані на «споріднені» або «сусідські народи» (як в Туреччині) [1], «втрачені» співвітчизники (як в Румунії), етнічні «свої» (як в Болгарії, Польщі, Угорщині) [2].

Змістовне навантаження таких понять як «закордонні турки», «закордонні поляки», «закордонні румуни», «закордонні болгари» продовжують розвиватись в законодавчій практиці держав. Відбувається з одного боку, розширення та наповнення цих понять як в Болгарії, коли під визначення «закордонний болгарин» потрапляють більш широкі групи населення як «особи болгарського походження», «члени сім'ї болгарського громадянина» [3] або з іншого боку, диференціювання поняття, коли «закордонні групи» в програмних та правових документах розрізняють за форматом локалізації: «живуть за кордоном», «живуть за кордоном в суміжних регіонах» як то відбувається в Польщі, Румунії та Угорщині. Маніпулювання обсягом поняття дозволяє моделювати формати цільових груп, залучаючи до їх складу споріднених етносів, сусідніх народів залежно від ситуації і економічних можливостей держави метрополії.

Афірмативна політика щодо споріднених прикордонних народів, стратегічних сусідів та співвітчизників за останні 20 років накопичила варіативні форми: врахування особливих потреб груп; закріплення спрощених процедур надання ВНЖ та громадянства; забезпечення політичної участі; надання пільгових умов інтеграції; спрощені механізми доступу до ринку праці; надання квот на отримання освіти, забезпечення фінансової підтримки.

Причинами закріплення практик позитивної дискримінації споріднених груп є по-перше, бажання зберегти зв'язок із ресурсними групами, які акумулюють переваги мережевих соціально-політичних систем та вибудовують альтернативну соціальну реальність, яка не пов'язана із територією метрополії, але залишається для неї важливою; а по друге, створення системи лобістських структур в звичному форматі діаспор та мігрантських груп.

Важливо, що для країн Східної Європи, цей процес пов'язаний з вибудовуванням національних доктрин, як модерних держав та одночасно із триваючим процесом інтеграції в простір ЄС та розвитком в умовах постмодерного суспільства. Це протиріччя вирішується завдяки змінам в національних доктринах які відбулись в усіх країнах регіону, що проявляється в поступовому процесі закріплення розширеного трактування нації яка «виростає» за межі державних кордонів, охоплюючи споріднені групи, що утворились як в наслідок соціально-економічних міграцій, так і в наслідок «руху» політичних кордонів як «діаспори катаклізму».

Ці загальні тенденції притаманні сучасній Болгарії. «Закордонні болгари», як об'єкт державної політики стали проявляти себе тільки тоді, коли сама діаспора почала набувати суб'єктних якостей: демонструвати демографічний ресурс, який став помітним в тому числі й внаслідок процесів реідентифікації та обрання болгарської ідентичності як перспективної з моменту інтеграції до ЄС, та коли проявився соціальний капітал діаспори, здатний компенсувати вади приймаючих держав в області освіти, мобільності, соціальної адаптації та ін.

Оформлення політики Болгарії щодо «закордонних болгар» з 90-х років XX ст. і передбачала низку змін у національній державній доктрині, у системі правового та інституційного регулювання політики

щодо болгарських груп зарубіжжя. Особи «болгарського походження» та «закордонні болгар» стали об'єктом уваги стратегічних політичних програм розвитку Республіки Болгарія.

У 2008 р на Першому Великому болгарському форумі представлена національна доктрина «Болгарія в XXI століття». Наслідком обговорення стало створення Болгарської світової асоціації та Болгарського світового парламенту, як бази для мережевої соціально-культурної нації. Статут Болгарської світової асоціації встановив мету національної доктрини – «вільна, незалежна, демократична та процвітаюча Болгарія, член ЄС – духовне об'єднання болгарської нації та підтримка болгар у всьому світі». Цілями організації проголошено: «люб'ювання на користь болгарської нації та національних держав» (п3). Всесвітня асоціація болгар з'явилась у 2009 році як громадська організація, діяльність якої регулювалась законом Болгарії «Про некомерційні організації» (2010).

Кроком у розробці Національної стратегії Болгарії стала Всесвітня болгарська зустріч у Брюсселі 7-8 листопада 2012 року. Документ «Політика щодо болгар за кордоном» стала предметом дискусій у стінах Європарламенту. Завданням Болгарії в цьому напрямку було прагнення отримати природну лобістську підтримку своїх інтересів у країнах, де є впливові болгарські муніципалітети. Прийнятий проект «Політичної стратегії щодо болгар за кордоном» вперше ставив питання про участь «закордонних болгар» у політичному житті Болгарії та їх представництво в органах влади. Обговорювались питання про створення виборчого органу – Національної ради болгар за кордоном; виборчого округу «Чужбина», з якого болгар за кордоном матимуть можливість голосувати за списками та як незалежні кандидати в парламенті та створення Болгарського світового конгресу як постійнодіючої організації – посередника між болгарськими інтересами та державою.

У 2014 р. Міністерська Рада Болгарії ухвалила «Національну стратегію для болгарських громадян та болгарських історичних громад по всьому світу», яка закріпила курс на інтегрування етнічних болгар за кордоном у єдину болгарську націю. Законодавчо цю стратегію підтримують: Закон про вищу освіту 1995 [4]; Закон про болгарське громадянство 1999 [5]; Закон про іноземців в Республіці Болгарія 1999 [6]; Закон про болгар, які проживають за межами Республіки Болгарія 2000 [7]; Законопроект про внесення змін та доповнень до Закону про болгар, які мешкають за межами Республіки Болгарія 2015 р. [8]; Закон про трудову міграцію та мобільну робочу силу 2016 р. [9].

Крім правового закріплення афірмативної політики, орієнтованої на надання особливих прав для болгар зарубіжжя у Болгарії, сформувався механізм державного інституційного управління політикою щодо діаспор, який передбачав розвиток органів загальної компетенції у системі державної влади включають спеціальні підрозділи при міністерствах, уряді [10; 11] та спеціальних органах, що відповідальні за політику Болгарії по відношенню до болгар за кордоном [12; 13]. В результаті держава отримала можливість впливати на розвиток болгарського лобі за кордоном; створила умови для збереження болгарського етнокультурного простору в межах історико-генетичних територій та значно розширила вихідні умови для захисту прав болгар за кордоном. Державна агенція створила мережеву структуру, до якої увійшло більш ніж 500 суспільних організацій за кордом.

Розростання мережі наддержавних структур діаспори та широке тлумачення концепції нації зумовило дискусію про створення наднаціонального органу з представницькими повноваженнями. Варіанти такої структури розглядаються, зокрема, на рівні державних органів. У 2000 р. Закон «Про болгар, які проживають поза Республікою Болгарія» передбачав, що Національна рада створюється як представницький орган, який координує державні програми підтримки болгар за кордоном [15]. У 2014 році «Національна стратегія для болгарських громадян та болгарських історичних громад по всьому світу» представила Національну раду як консультативний орган при Президентові чи Народних зборах. Передбачалося створення Громадських рад за кордоном, до яких зможуть увійти особи болгарського походження не громадяни Болгарії. У 2015 р. Міністр закордонних справ Борис Вангелов запропонував розглядати створення Національної ради болгар як крок до створення Національного уряду за кордоном з фінансуванням з державного бюджету Болгарії, а до складу ради мають входити іноземці болгарського походження [16].

У всіх випадках створення наднаціонального органу з представницькими повноваженнями, болгар за зарубіжжя розглядаються як невід'ємна частина нації, а формування державних органів, уповноважених забезпечувати їхні інтереси, видаються як природний процес.

Список використаних джерел:

1. Коч С.В. Любов, яка рухає кордони: діаспоральна політика Туреччини. *Сучасне суспільство. Збірник наукових праць*. 2018. № 2. С. 119–134.
2. Коч С. Транскордоння: простір соціально-політичного порядку. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
3. Закон за българите, живеещи извън Република България от 11.04.2000 г. *Българският правен портал*. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2134916612>
4. Закон за висшето образование. *Българският правен портал*. URL: <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2133647361> (дата звернення: 27.10.2023).
5. Закон за българското гражданство, в сила от 20.02.1999 г. *Българският правен портал*. URL: <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2134446592> (дата звернення: 27.10.2023).
6. Закон за чужденците в Република България. *Българският правен портал*. URL: <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2134455296> (дата звернення: 27.10.2023).
7. Закон за българите, живеещи извън Република България от 11.04.2000 г. *Българският правен портал*. URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2134916612> (дата звернення: 27.10.2023).
8. Законопроект за изменение и допълнение на Закона за българите, живеещи извън Република България №554-01-20 от 04/02/2015/ *Официален сайт на Народно събрание на Република България*. URL: <http://www.parliament.bg/bg/bills/ID/15205/> (дата звернення: 27.10.2023).
9. Закон за трудовата миграция и трудовата мобилност от 21.05.2016 г. *Българският правен портал*. URL: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2136910623> (дата звернення: 27.10.2023).
10. Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията (2011-2020) Документът е приет с Протокол № 8.17 на Министерския съвет от 23.02.2011 г. Официален сайт на Министерски съвет. Портал за обществени консултации URL: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=670> (дата звернення: 27.10.2023).
11. Потановление № 228 на за приемане на граждани на Република Македония за студенти в държавните висши училища на Република България. От 20.05.1997. *Официален сайт на Министерство на образованието и науката* URL: <https://www.mon.bg/?go=page&pagelId=7&subpagelId=58> (дата звернення: 27.10.2023).
12. Устав на Международната асоциация на българите (МAB). OMDA. Wonderland Bulgaria URL: <http://prehod.omda.bg/gallery/gallery2.php?SideMenu=on&IDArticle=919&IDMenu=635#/2> (дата звернення: 27.10.2023).
13. Държавната агенция за българите в чужбина. *Официален сайт* URL: <http://www.aba.government.bg/?show=38&nid=1644> (дата звернення: 27.10.2023).
14. Закон за българите, живеещи извън Република България от 11.04.2000 г. *Българският правен портал* URL: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2134916612> (дата звернення: 27.10.2023).
15. Национална стратегия за българските граждани и историческите български общности по света от 23.07.2014 г. *Официален сайт на Министерски съвет. Портал за обществени консултации*. URL: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=938> (дата звернення: 27.10.2023).
16. Протокол заседание на Комисията по политиките за българите в чужбина. *Официален сайт на Народно събрание на Република България*. Дата оновлення: 25.03.2015. URL: <http://www.parliament.bg/bg/parliamentarycommittees/members/2400/steno/ID/3614> (дата звернення: 27.10.2023).